

УДК 342.78
DOI: 10.31733/15-03-2024/1/180-181

Юлія ОЛІЙНИК
старший викладач кафедри теорії
та історії держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМ ОСОБАМ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Метою представленого дослідження є аналіз законодавчого врегулювання надання безоплатної правничої допомоги внутрішньо переміщеним особам в умовах повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України.

В умовах сьогодення це питання набуває особливої актуальності, бо саме внутрішньо переміщені особи є однією з найбільш вразливих категорій населення, що опинилася у складній життєвій ситуації та постійно потребує такої допомоги. Забезпечення їм доступності до безоплатної правової допомоги є одним із першочергових завдань демократичної держави та слугує суттєвим фактором захисту прав та інтересів громадян під час воєнних конфліктів.

Кого ж відносить суб'єкт законотворчості до досліджуваної категорії населення? Слід відзначити, що у ч. 1 ст. 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» законодавець у такий спосіб надає визначення поняття «внутрішньо переміщена особа»: це «громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру» [1].

У цьому ж законодавчому акті (ч. 1 ст. 2) Верховна Рада України не лише визначає суб'єктний склад населення, що утворює вказану категорію, але й акцентує увагу на гарантіях дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: «Україна вживає всіх можливих заходів, передбачених Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, щодо запобігання виникненню передумов вимушеного внутрішнього переміщення осіб, захисту та дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, створення умов для добровільного повернення таких осіб до покинутого місця проживання або інтеграції за новим місцем проживання в Україні». Такий підхід законодавця до забезпечення прав і свобод вказаної категорії населення потребує реальних кроків із забезпечення їхніх прав і свобод.

Чільне місце серед таких можливостей займає конституційне право кожного на професійну правничу допомогу, що закріплене у ст. 59 Основного закону Української держави. При цьому суб'єкт законотворчості уточнює, що:

- 1) у передбачених законом випадках така допомога надається безоплатно, крім цього, кожному гарантується вільний вибір захисника своїх прав (ст. 59 Конституції України);
- 2) для надання професійної правничої допомоги в державі утворена та діє адвокатура (ч. 1 ст. 131-2) [2].

Зауважимо, що одним із видів державної гарантії правничої допомоги є безоплатна первинна правнича допомога. У Законі України «Про безоплатну правничу допомогу» визначено, що вона полягає в інформуванні людини і громадянина про її свободи, права та обов'язки, порядок їх використання та виконання, а також у випадку порушення таких прав особи зводиться до їх відновлення, визначає порядок оскарження рішень/дій/ бездіяльності органів публічної влади та їх посадових і службових осіб. Така допомога зводиться до правових послуг, якими є:

- надання правової інформації;
- надання консультацій і роз'яснень з правових питань;
- складення заяв, скарг та інших документів правового характеру (крім документів процесуального характеру);

– надання допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правничої допомоги та медіації (ст. 7 згаданого закону) [3].

У ст. 9 цього ж закону Верховна Рада України визначила суб'єктів, на яких покладається надання безоплатної первинної правничої допомоги. Цей перелік охоплює: «1) органи виконавчої влади; 2) органи місцевого самоврядування; 3) центри з надання безоплатної правничої допомоги; 4) спеціалізовані установи з надання безоплатної первинної правничої допомоги, утворені органами місцевого самоврядування з урахуванням потреб територіальної громади; 5) юридичні особи приватного права, які мають право надавати правничу допомогу, залучені органами місцевого самоврядування у встановленому законом порядку; 6) адвокати та інші фахівці у відповідній галузі права, залучені органами місцевого самоврядування у встановленому законом порядку» [3].

Заслуговує на увагу і той факт, що Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» суб'єкт законотворчості покладає на місцеві державні адміністрації повноваження, в межах яких вони повинні забезпечувати прийом громадян та надання їм безоплатної первинної правничої допомоги з питань стосовно взяття їх на облік як внутрішньо переміщених осіб [1].

Крім цього, законодавець в особі Верховної Ради України у Розділі III Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» під назвою «Надання безоплатної вторинної правничої допомоги» визначає суб'єктів, яким гарантується надання і безоплатної вторинної правничої допомоги, до яких віднесено поряд з іншими категоріями населення і внутрішньо переміщених осіб, які мають право на правничі послуги, зазначені у ч. 2 ст. 13 цього нормативного акта, а саме щодо:

- 1) захисту;
- 2) здійснення представництва інтересів внутрішньо переміщених громадян (як таких, що наділені правом на безоплатну вторинну правничу допомогу) у суді, інших органах публічної влади та перед іншими особами;
- 3) складення процесуальних документів.

Щодо надання безоплатної вторинної правничої допомоги законодавець не залишає поза увагою і таку категорію, яка не належить до внутрішньо переміщених осіб, однак може звернутися із заявою про взяття на облік як таких громадян. Так, зокрема, вказана група населення наділяється правом на безоплатну вторинну правничу допомогу: а) з надання правничих послуг з представництва інтересів у судах та інших органах публічної влади й перед іншими особами; б) при складанні документів процесуального характеру (п. 15. ч. 1 ст. 14) [3].

Отже, здійснений нами аналіз законодавчого регулювання надання безоплатної правничої допомоги внутрішньо переміщеним особам в умовах війни в Україні свідчить про те, що законодавчі положення у цій сфері здебільшого відповідають міжнародним стандартам. Водночас особливо вразливе становище досліджуваної категорії осіб вимагає подальшого покращення законодавчих приписів, які стосуються забезпечення їхніх конституційних прав та включно і права на безоплатну правничу допомогу, з урахуванням тих ризиків, з якими вони можуть зіткнутися уже в найближчому майбутньому.

1. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>.

2. Конституція України від 28.06.1996. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

3. Про безоплатну правничу допомогу : Закон України від 2 червня 2011 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>.